

Pripombe skupine nevladnih organizacij, združenih v mrežo Plan B za Slovenijo, na drugo verzijo Osnutka Operativnega programa ravnanja z odpadki in Programa preprečevanja odpadkov

Ljubljana, 22.2.2016

Ministrstvo za okolje in prostor je dne 3.2.2016 na svojih spletnih straneh objavilo drugo verzijo dokumenta Osutek Operativnega programa ravnanja z odpadki in Programa preprečevanja odpadkov Republike Slovenije (v nadaljevanju Osutek), ki bo v javni obravnavi do 3.3.2016.

V delovni skupini Učinkovita raba virov in odpadki smo 31.1.2016 poslali pripombe na prvo verzijo osnutka. Glede na to, da je bila druga verzija objavljena že tri dni kasneje je razumljivo, da naše pripombe še niso bile upoštevane. So pa v drugi verziji že nekateri popravki, ki smo jih predlagali tudi mi. Zato ponovno pošiljamo naše pripombe, v katerih smo prečrtano označili tiste, ki so že popravljene v drugi verziji (prečrtani del besedila) in dodali nekaj novih (označeno z zeleno).

Predlagamo pa, da pri objavi novih verzij dokumenta označite tiste dele besedila, ki so spremenjeni. To bi namreč izredno olajšalo primerjavo med verzijami.

Poleg tega predlagamo še, da pred pripravo zadnje verzije organizirate sestanek z vsemi organizacijami, ki so podale pripombe. Namen sestanka bi bil pregled, katere od pripomb so bile upoštevane, katere ne in zakaj.

V nadaljevanju torej posredujemo pripombe na Osutek omenjenih programov, ki smo jih pripravili v društvu Ekologi brez meja v sodelovanju z okoljskimi nevladnimi organizacijami, združenimi v mreži Plan B za Slovenijo.

Ocenjujemo, da je Osutek dobro prikazal stanje na področju odpadkov v Sloveniji, bi pa za boljše razumevanje in lažje izvajanje predlagali nekaj izboljšav. Te smo na splošno strnili v sledečem:

- a) osutek naj že v naslovu napove, katero **obdobje** pokriva;
- b) osutek naj jasno določi ali gre za strateška ali za operativna programa;
- c) osutek mora temeljiteje vključiti strateški moment **krožnega gospodarstva**;
- d) osutek naj se usmeri tudi na **kakovost** zbranih odpadkov;
- e) osutek naj predlaga **vizijo** ravnanja z odpadki za izbrano časovno obdobje;
- f) osnutku manjka konsistentnost. Poglavlja (oziroma posamezni opisi tokov odpadkov) naj imajo enako **vsebinsko strukturo** kot je denimo: obstoječe stanje, napovedi za

- prihodnje (scenariji), predlagane rešitve in ukrepi s cilji, roki izvedbe, stroški, nosilci, kazalniki;
- g) kazalo bi razmisliti, ali določene vsebine v Osnutku ne bi bilo bolj smiselno prenesti v **Priloge**, s čimer se lahko bistveno skrajša program in prepreči ponavljanje zapisanega;
  - h) manjka poglavje o **spremljanju** (monitoring) izvajanja programa;
  - i) v Osnutku ni omenjenih nekaterih **inovativnih** pristopov preprečevanja nastajanja in ravnanja z odpadki, ki že obstajajo v Sloveniji;
  - j) osnutek ne izpostavlja nobenega konkretnega sodelovanja z **drugimi sektorji** državne uprave, ki se jih politika na področju odpadkov ravno tako tiče (ministrstvo za gospodarstvo, kmetijstvo, šolstvo itd.);
  - k) program preprečevanja nastajanja odpadkov je povsem **neizdelan** in v ničemer ne sledi priporočilu Evropske komisije (navodila);
  - l) v programu preprečevanja bi bilo smiselno **prednostno** izbrati tiste sektorje oziroma vrste odpadkov, ki jih je treba v Sloveniji najprej urediti. Iz Osnutka je razvidno, da bi bilo smiselno denimo bio odpadke in gradbene odpadke zagotovo postaviti na prednostno listo;
  - m) oba programa morata imeti **merljive cilje** s kazalniki, pa seveda ukrepe, roke, nosilce, predvidene stroške, vrednotenje in spremljanje;
  - n) program preprečevanja (že v postopku nastajanja) mora nasloviti in sodelovati s ključnimi **deležniki**, da se na ta način določijo sprejemljive in izvedljive naloge. Ti so denimo: državna uprava, poslovni sektor, javni sektor, civilna družba, potrošniki.

V nadaljevanju so naši predlogi in mnenja podrobneje obrazloženi.

PRIPOMBE DELOVNE SKUPINE NA OSNUTEK DOKUMENTA

(1) Čeprav je format programa predpisan z Uredbo o odpadkih, predlagamo, da se vsebina Osnutka **loči v dva dokumenta**. Prvi bi zajel **opis stanja, infrastrukture, tehnologij in predpisov**. Vključi naj tudi novejše trende na ravni EU, kot so npr. Sedmi okoljski akcijski program, strategijo Evropa, gospodarna z viri, Navodila glede razširjene odgovornosti proizvajalca (Guidance on Extended Producer Responsibility (EPR) in novi sveženj o krožnem gospodarstvu (Osnutek se s svežnjem deloma povezuje preko ciljev recikliranja komunalnih odpadkov po scenariju II). Čeprav ti dokumenti EU še niso nujno del direktiv, pa nakazujejo smer razvoja, ki jo je smiselno upoštevati pri oblikovanju srednje in dolgoročnega programa. V program je smiselno vključiti tudi sklic na prihajajoči *Načrt upravljanja z morskimi okoljem*, saj ta precej odpadkovnih rešitev prelaga na drugo zakonodajo. Poleg rešitev, omenjenih v osnutku, bi bilo smiselno vpeljati tudi omejevanje uporabe mikrogranul v izdelkih (ravno te dni prepovedane v ZDA, sočasno pa v svojem poročilu isto predlaga švedska okoljska agencija).

Predstavitve stanja je v Osnutku zdaj popolnoma nepregledna, informacije in podatki se pogosto podvajajo in so nekonsistentni, besedilo strukturno ni urejeno in bi bilo lahko ponekod krajše. Vsekakor je pozitivno in dobrodošlo, da je posnetek stanja izhodišče za oba programa, vendar pa naj vsebuje tudi kritičen pogled na trenutno delovanje posameznih sistemov ravnanja z odpadki.

Drugi dokument pa bi bil dejanski program s kratkim povzetkom stanja, predvsem pa z **jasno definiranimi merljivimi cilji, kazalniki, ukrepi, roki ter odgovornostmi**

posameznih akterjev. Pričujoč Osutek je v tem drugem delu izjemno šibek in ga je nujno potrebno dopolniti in nadgraditi.

(2) Program preprečevanja in Program ravnanja z odpadki sta v Osnutku kot dva skorajda ločena dokumenta, ki medsebojno nista dosti povezana in ne vplivata eden na drugega. Resda je v poglavju 2.3. *Bodoči razvoj tokov odpadkov* ocenjen vpliv ukrepov zmanjševanja nastajanja odpadkov, vendar ne vemo ali se to nanaša na ukrepe iz Programa preprečevanja odpadkov ali ne (nekonsistentna raba izrazov preprečevanje in zmanjševanje nastajanja). Ukrepi in cilji preprečevanja odpadkov seveda bistveno vplivajo na sistem kasnejšega ravnanja z njimi. Zato **naj dokument oba programa jasno poveže** tako preko ciljev, kazalnikov, ukrepov, rokov ter odgovornosti posameznih akterjev. Preprečevanje odpadkov ima lahko tudi vpliv na kapacitete infrastrukture za ravnanje z odpadki in organizacijo sistemov.

(3) Program preprečevanja bi v Osnutku moral zato biti pred Programom ravnanja z odpadki, in zajeti **jasno definirane cilje, kazalnike, ukrepe, roke ter odgovornosti posameznih akterjev.** Program preprečevanja v Osnutku je bolj nabor želja - od zelo specifičnih, ki v programu pravzaprav nimajo mesta, kot so na primer navodila za zniževanje zavržene hrane za gospodinjstva, pa do preveč splošnih - in zato potrebuje resno razpravo med različnimi deležniki. Predlagamo, da se MOP v pripravo Programa preprečevanja vложи več truda in časa in upošteva [Smernice o postopku priprave programov preprečevanja odpadkov](#), ki jih je Evropska komisija pripravila leta 2012.

(4) Osutek se pri načrtovanju ravnanja z odpadki osredotoča na cilj, da se EU približa družbi recikliranja, kot je zapisano v Direktivi o odpadkih iz leta 2008. Kasneje je EU sprejela nekaj strateških dokumentov, kjer govori o učinkoviti rabi virov, družbi popolnega recikliranja in krožnem gospodarstvu. V Sedmem okoljskem akcijskem programu se med drugim zavzema za ukrepe:

- ki omejujejo odlaganje zgolj odpadkov, ki jih ni mogoče reciklirati ali predelati,
- energetska predelava je namenjena samo odpadkom, ki jih ni mogoče reciklirati,
- da so reciklirani odpadki pomemben in zanesljiv vir surovin in
- da se zmanjšajo količine odpadne hrane.

Skupaj s prehodom v zeleno, krožno gospodarstvo pa so cilji dosti bolj ambiciozni kot zgolj družba recikliranja, saj gradijo na učinkoviti rabi virov, preoblikovanju izdelkov ter poslovnih in potrošniških modelov, preprečevanju odpadkov in ponovni uporabi. Recikliranje postaja šele zadnja izbira. Zato predlagamo, da se programa **osredotočita na ambicioznejši cilj**, da Slovenija postane družba, ki z učinkovito ravna z viri in aktivno udejanja prehod v krožno gospodarstvo.

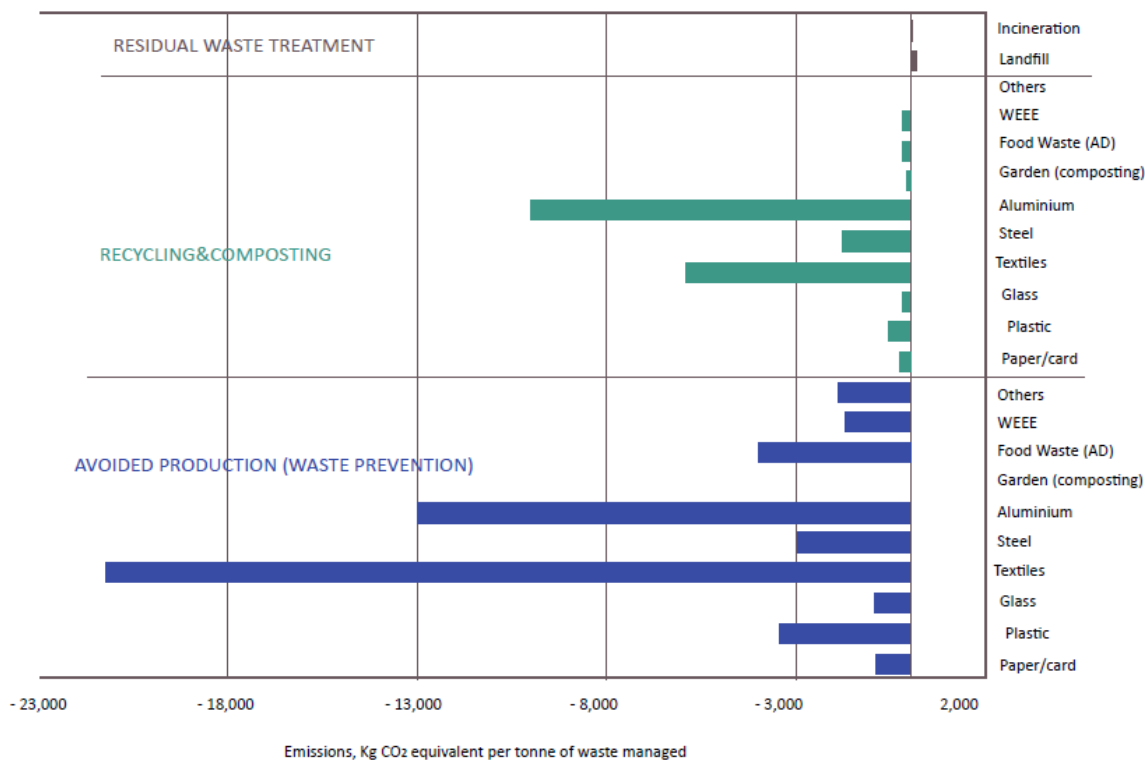
(5) Pri nadaljnji pripravi programa bi bilo potrebno upoštevati tudi **rezultate razprav med Evropsko komisijo in osmimi državami članicami** (med njimi tudi Slovenijo) glede ravnanja s komunalnimi odpadki: http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/support_implementation.htm, ki je potekala januarja 2016. Analiza ugotavlja občutno razliko med podatki o količini obdelanih odpadkov in vsoto količin po posameznih vrstah obdelave (recikliranje, kompostiranje, sežig in odlaganje). Razlika znaša 44 %. Osutek te razlike ne omenja in je zato niti ne skuša pojasniti. Povzetek razprave omenja tudi negotovost glede podatkov o recikliranju. V zaključku navaja naslednje možnosti izboljšav sistema ravnanja s komunalnimi odpadki:

- boljše usklajevanje med različnimi upravnimi ravni,
- razvoj spodbud za ravnanje z odpadki v skladu s hierarhijo,
- učinkovitejši sistemi razširjene odgovornosti proizvajalca,
- izboljšave pri ravnanju z bio odpadki,
- učinkovitejši sistemi ločenega zbiranja od vrat do vrat.

(6) Osnutek na dveh mestih ocenjuje **prispevek programov k cilju zmanjševanja emisij toplogrednih plinov** (stran 81) in **podnebni vidik obdelave odpadkov** (stran 163). Navaja danes že zastarele ocene o tem, koliko in na kakšen način odpadki prispevajo k podnebnim spremembam in emisijam TGP, ki se osredotočajo večinoma na emisije metana zaradi odlaganja odpadkov in primerjajo prednosti sežiga. Osnutek na strani 81 ugotavlja: "Daleč največji prispevek k neposrednemu zmanjševanju emisije toplogrednih plinov pri ravnanju s komunalnimi odpadki je zaradi zmanjševanja odlaganja biološko razgradljivih komunalnih odpadkov na odlagališčih, kar je prikazano na sliki 44." Osnutek pa na strani 164 nadaljuje, da "V analizo emisije toplogrednih plinov niso vključeni pozitivni učinki zaradi povečanja stopnje recikliranja ločeno zbranih frakcij komunalnih odpadkov do leta 2020, ampak le zmanjšanje količin odloženih odpadkov. ... Pomemben učinek na podnebne dejavnike ima tudi recikliranje industrijskih odpadkov, predvsem odpadnih kovin in plastike." Opazovanje vplivov ravnanja z odpadki na emisije TGP in podnebne spremembe zgolj preko zniževanja emisij metana na odlagališčih močno podcenjuje potencial, ki ga k prizadevanjem za manjše emisije TGP lahko prispevajo izboljšave na področju ravnanja z odpadki. Tako ugotavljajo nekatere novejšje raziskave, med njimi tudi [The Potential Contribution of Waste Management to a Low Carbon Economy](#) (November 2015, Eunomia, ZWE, ZWF, ACR+).

Osnutek na strani 32, slika 38, prikazuje pozitivne vplive recikliranja in sežiga odpadkov na TGP skupaj, kar je pravzaprav zavajajoče, saj so že med tema dvema načinoma ravnanja z odpadki bistvene razlike v prispevku k zniževanju emisij TGP. Iz spodnje slike (Eunomia, str 7) je jasno razvidno, da je prispevek sežiganja odpadkov v primerjavi z odlaganjem zanemarljiv, če v opazovanje vključimo še recikliranje nekaterih ključnih odpadkovnih tokov, še večja pa je razlika v primerjavi s preprečevanjem odpadkov. Raziskava tako glede vpliva na snovno učinkovitost, kot glede vpliva na emisije TGP pri ravnanju z odpadki priporoča, da se pozornost usmeri v zgornje nivoje hierarhije (preprečevanje, ponovna uporaba in recikliranje) ter sisteme oblikuje tako, da čimmanj odpadkov konča v mešanih ostankih. Priporoča tudi, da bi morali spremeniti kazalnike o ravnanju z odpadki od 'koliko odpadkov je odloženih' h 'koliko odpadkov nastane'.

Figure E- 2: Indicative Climate Change Impacts of Key Waste Management Activities (excl. CO₂ from biogenic sources)

(Eunomia, str 7)

(7) Večja snovna učinkovitost in potencial pri zniževanju emisij TGP govorita o čim manjšem deležu **usmerjanja odpadkov v sežig** (četudi gre za pridobivanje energije) in na odlagališča. Zgornji/višji nivoji hierarhije ravnanja z odpadki ohranjajo energijo, ki je ujeta v izdelku, spodnji/nizji nivoji pa si prizadevajo pridobivati energijo iz teh izdelkov. Gornji nivoji v primerjavi s spodnjimi tako prihranijo energijo v občutno večjem obsegu, kot jo spodnji nivoji lahko proizvedejo.

Osnutek na strani 54 navaja, da: "Glede na klimatske razmere v Sloveniji ter glede zahteve po dolgoročni zanesljivosti rabe trdnega goriva iz komunalnih odpadkov je najprimernejša oblika njihove energetske predelave sproizvodnja električne energije in toplote v napravah, ki so del sistema za daljinsko ogrevanje večjega mesta (možno v Ljubljani, Mariboru ali Celju)." *Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije 2014-2020* ne predvideva infrastrukture za energetske predelavo odpadkov, Mestna občina Ljubljana je na področju ravnanja z odpadki sprejela *Strategijo razvoja dejavnosti na področju ravnanja z odpadki v Mestni občini Ljubljana za obdobje 2014–2035* (»zero waste (nič odpadkov)« načrt), ki predvideva postopno zniževanje količin odpadkov, usmerjenih v energetske predelavo.

Osnutek na več mestih omenja termično obdelavo oziroma energetske predelavo tudi komunalnih odpadkov, v poglavju 4.1. *Sežigalnice komunalnih odpadkov* pa pove, da **"MOP pripravlja strokovne podlage za optimalno organiziranje izvajanja obvezne državne javne službe sežiganja komunalnih odpadkov.** Na osnovi novih spoznanj bo to poglavje naknadno vključeno v ta dokument." Te strokovne podlage so seveda dobrodošle in pozitivne, vendar pa mora MOP **zagotoviti možnost javne razprave tudi o tem, naknadno vključenem poglavju.**

MOP se je glede na navedbe Računskega sodišča v *Porevizijskem poročilu - Popravljalni ukrepi pri zagotavljanju in izvajanju obvezne državne gospodarske javne službe sežiganja komunalnih odpadkov zavezal*, da bo te strokovne podlage pripravil do decembra 2015, vključevale pa bodo med drugim tudi:

- analizo obsega in vseh možnih načinov izvajanja GJS sežiganja komunalnih odpadkov z upoštevanjem obstoječih možnosti razpoložljivih kapacitet oziroma potencialno ustreznih objektov termične obdelave komunalnih odpadkov,
- utemeljenost sežiganja komunalnih odpadkov kot obvezne državne GJS.

Ministrstvo je tudi navedlo, da bodo v zvezi z izvedbo strokovnih podlag upoštevana tudi priporočila računskega sodišča za zagotavljanje GJS sežiganja odpadkov brez gradnje dodatne (nove) infrastrukture. Zato je nesmiselno, da v tem trenutku Osutek na različnih mestih omenja kapacitete in možne lokacije te infrastrukture ter se v povezavi z MBO usmerja v pripravo RDF in ne v usmerjanje dodatnih količin odpadkov v recikliranje (o tem več v naslednji pripombi).

(8) Glede na dejstvo, da usmerjanje pozornosti v zgornje ravni hierarhije prispevata k večji snovni učinkovitosti in zniževanju emisij TGP predlagamo, da se program ravnanja z odpadki v delu, kjer govori o komunalnih odpadkih, jasno usmeri v:

- 1) preprečevanje odpadkov,
- 2) zagotavljanje čimbolj učinkovitega sistema ločenega zbiranja,
- 3) preusmerjanja čimveč odpadkov v recikliranje
- 4) **pri mehansko-biološki obdelavi mešanih ostankov stremi k dodatnemu izločanju materialov za recikliranje in ne v proizvodnjo trdega goriva za sežig ali sosežig.**

V Zero Waste skupnostih nadgrajujejo MBO naprave v naprave SIBO (snovna izraba, biološka obdelava). Osutek ugotavlja, da smo v Sloveniji ob koncu leta 2015 že zagotovili zadostne kapacitete za MBO odpadkov. Zato bi bilo smiselno, da program predvidi postopno nadgradnjo teh naprav v SIBO. Slednje že uspešno delujejo v nekaterih ZW skupnostih, nam najbližji je v mestu Este, pokrajina Padova (Italija). Glede na rezultate raziskave [What is the best disposal option for the "Leftovers" on the way to Zero Waste?](#), je pri predhodnem 71% ločenem zbiranju komunalnih odpadkov s postopki SIBO možno doseči izločanje dodatnih 16% materialov za recikliranje.

Postopna nadgradnja MBO naprav v SIBO prinaša vrsto prednosti:

- večjo snovno učinkovitost,
- doseganje ciljev glede recikliranja komunalnih odpadkov in posameznih materialov,
- manjše investicijske stroške v infrastrukturo v primerjavi z objekti za termično obdelavo,
- večjo fleksibilnost infrastrukture za ravnanje z odpadki,
- nižje stroške ravnanja z odpadki (termična obdelava je najdražji način ravnanja z odpadki v tabeli 27, stran 63 Osnutka),
- večji vpliv na zniževanje emisij TGP,.

Po naših informacijah je v Sloveniji (Koroška regija) tudi v pripravi projekt, s katerim bi pridobili kapacitete za predelavo dela lahke frakcije mešanih komunalnih odpadkov v plastične pelete. Projekt naj se vključi v Osutek in pripravi ocena možnosti širitve tovrstnih kapacitet v prihodnje.

(8.1) Sklicujoč se na Direktivo 2008/98/ES Osutek V2 v povzetku navaja, da: "Za ravnanje z odpadki je izdelan prednostni vrstni red postopkov obdelave komunalnih odpadkov, pri

čemer se je odstopalo od hierarhije ravnanja z odpadki samo zaradi omejitev, ki jih narekuje ta tehnična izvedljivost in ekonomska upravičenost.”

Direktiva 2008/98/ES v členu 5, glede odstopanja od hierarhije ravnanja z odpadki navaja naslednje:

“2. Države članice pri uporabi hierarhije ravnanja z odpadki iz odstavka 1 sprejmejo ukrepe za spodbujanje možnosti, ki skupaj zagotavljajo najboljši izid za okolje. *To lahko zahteva odstopanje od hierarhije za določene tokove odpadkov, kjer je to upravičeno z življenjskim krogom, ob upoštevanju celostnih vplivov nastajanja takšnih odpadkov in ravnanja z njimi.*”

in

“Države članice v skladu s členoma 1 in 13 upoštevajo splošna načela varstva okolja, tj. načelo previdnosti in trajnostnega razvoja, tehnično izvedljivost in ekonomsko smiselnost ter varovanje virov, kakor tudi splošne okoljske, ekonomske in družbene vplive ter vplive na zdravje ljudi.”

Zato je potrebno odstopanja od predpisane hierarhije upoštevati ne le tehnično izvedljivost in ekonomsko upravičenost, pač pa tudi okoljske in družbene vplive ter vplive na zdravje ljudi. Kar je po našem mnenju velika razlika s tem, kar piše v povzetku. Zato predlagamo, da se v povzetku spremeni besedilo v:

“Za ravnanje z odpadki je izdelan prednostni vrstni red postopkov obdelave komunalnih odpadkov, pri čemer se je odstopalo od hierarhije ravnanja z odpadki samo zaradi omejitev, ki jih narekujejo tehnična izvedljivost, ekonomska upravičenost in okoljski vplivi.”

(9) Na straneh 52 - 53 je veliko govora o **predpisani mejni kurilni vrednosti 6.000 KJ/kg**, do katere je dovoljeno odlaganje obdelanih mešanih komunalnih odpadkov. Opozarjamo, da **ta vrednost NI predpisana z Direktivo o odlagališčih**, pač pa je v našo zakonodajo prišla zaradi nekritičnega prepisovanja zakonodaje iz drugih držav. Namreč podobno zahtevo imajo zapisano v zakonodaji v Nemčiji in v Avstriji in je nastala v popolnoma drugačnih okoliščinah (prevelike kapacitete za energetske predelavo) od naših.

Zahteva po tej mejni vrednosti v razmerah, kjer lokalne skupnosti uspešno ločeno zbirajo visoke deleže bio odpadkov (kot je to v Sloveniji), predstavlja velik problem. Z učinkovitim ločenim zbiranjem namreč strmo naraste tudi kurilna vrednost mešanih ostankov. Predpisana mejna kurilna vrednost nima nobene osnove v trajnostnih ali okoljskih ciljih. Nasprotno: občine lahko prisili v neučinkovito ločeno zbiranje bio odpadkov in pravzaprav deluje v nasprotju s cilji tako nacionalne kot evropske zakonodaje (snovna učinkovitost, zniževanje količin odloženih bio odpadkov, krožno gospodarstvo).

Glede na to, da ta pogoj za odlaganje obdelanih odpadkov sploh ni zahteva Direktive o odlagališčih in je zato sprememba tudi preprosta, **predlagamo, da se ta pogoj odstrani iz nacionalne zakonodaje.**

(10) Besedilo Osnutka pravilno ugotavlja več pomanjkljivosti glede obstoja, veljavnosti in **konsistence različnih podatkov**. Žal pa tudi besedilo samo izkazuje več tovrstnih težav, poleg očitno trenutno manjkajočih podatkov. Tu omenjamo le nekaj takih primerov (več v nadaljevanju):

- a. Slika 5 vsebuje več frakcij, kjer je bilo predelave več kot je odpadkov nastalo, kar si nedvomno zasluži razlago saj je jasno, da uvoz tega ne razloži. Večina neskladja je pri gradbenih odpadkih.
- b. Slika 7 je dober **primer ilustracije težav s podatki**. Če namreč namesto internih uporabimo javno dostopne podatke (SURS), trend med kupno močjo in nastajanjem

odpadkov ni statistično značilen in s tem postane neuporaben za napovedi. V zadnji posodobitvi Kazalcev okolja iz 2011 se je dokumentirano kazal trend razdružitve, z novimi podatki pa je to še bolj očitno — četudi vključimo vse podatke od 2002 dalje.

~~e. Tabeli 3 in 4: videti je, da je srednji stolpec poln napak, kar je razvidno že iz prvih dveh vrstic, ko končna količina naraste enkrat ob negativni rasti, drugič pa ob pozitivni. In se pri 0% skoraj razpolovi. Če stolpci nimajo medsebojne povezave, ne sodijo v isto tabelo ali pa je potrebna dobra obrazložitev.~~

(11) **Nekonsistentnost se pojavi tudi pri uporabi različnih pojmov** in se prične že pri samem imenu Osnutka. V javnem pozivu ga MOP imenuje Operativni program ravnanja z odpadki in Program preprečevanja. Operativni program razumemo v smislu akcijskega načrta, medtem ko samo Program razumemo kot strateško usmeritev. Če gre za dve različni vrsti programov, potem ju ne moremo združevati v isti dokument. V samem dokumentu pa MOP v obeh primerih govori o Programu. Predlagamo bodisi poenotenje imena dokumenta ali pa razlago, za kakšno vrsto programov gre.

(12) V dokumentu se pogosto **nekonsistentno uporablja pojme obdelava, predelava odpadkov in recikliranje**, še posebej v povezavi s podatki. Direktiva o odpadkih je jasna:

a) v členu (3) podaja definicije pojmov, kjer:

- obdelava pomeni postopke predelave ali odstranjevanja, ki vključujejo pripravo za predelavo ali odstranjevanje;

- recikliranje ... vključuje ponovno predelavo organskih snovi, ne vključuje pa energetske predelave in ponovne predelave v materiale, ki se bodo uporabili kot gorivo ali za zasipanje;

b) v členu (4) opiše hierarhijo ravnanja z odpadki, kjer recikliranju sledi ... (d) druga predelava, npr. energetska predelava.

Obdelava je torej širši pojem od predelave, predelava pa širši pojem od recikliranja. Zadrega s temi pojmi je najbolj očitna v poglavju 3.1.3.2. *Infrastruktura za pripravo za ponovno uporabo in recikliranje komunalnih odpadkov* (stran 50). Grafi in podatki v tem poglavju, ki sicer govorijo o pripravi na recikliranje, se nanašajo na bodisi zbrane količine ločenih frakcij ali količine, oddane/sprejete v obdelavo. Grafi bi morali vsebovati še podatke o tem, koliko vhodnih količin je usmerjeno v recikliranje, koliko v energetske predelavo in koliko v odstranjevanje. Namreč ločeno zbrane in oddane količine frakcij se v postopku zmanjšajo za ostanke po sortiranju in za tisti del ločeno zbranih frakcij, ki gredo v pripravo goriva za sežig ali sosežig. Reciklirane količine so zato praviloma nižje, še posebej je ta razlika pomembna pri plastični embalaži. Zato je konsistentna uporaba pravih pojmov in podatkov ključna za snovanje ukrepov, sistemov in infrastrukture. Dokument na strani 51 (še vedno v poglavju o recikliranju) ugotavlja: "V obratih za predelavo ločeno zbranih frakcij komunalnih odpadkov je stopnja predelave relativno visoka (91 odstotkov povprečno v obdobju 2005-2014), ...". Stopnja predelave je lahko 91 %, saj vključuje tudi sežig, stopnja recikliranja predvsem plastične embalaže pa je zagotovo bistveno nižja. Podobno je na strani 127 govora o napravah za sortiranje in predelavo ločeno zbranih frakcij. Gre torej za naprave za sortiranje in preusmerjanje v recikliranje ali tudi za energetske predelavo? Ali govorimo tudi o sortiranju mešanih ostankov? Dokument je z nekonsistentno uporabo pojmov in podatkov tako pravzaprav zavajajoč in je to nujno potrebno popraviti. Če ni podatkov o dejanskem recikliranju, potem bi bilo potrebno (i) njihovo zbiranje uvrstiti med ukrepe ter (ii) v ustreznih grafih in podatkih vsaj oceniti koliko v predelavo oddanih/sprejetih odpadkov gre dejansko v recikliranje, koliko v druge oblike predelave in koliko v odstranjevanje.

(13) Osnutek na več mestih omenja **razširjeno odgovornost proizvajalcev**. "Po tem načelu so proizvajalci izdelkov, ki razvijajo, izdelujejo, predelujejo, obdelujejo, prodajajo ali uvažajo izdelke, delno ali v celoti zavezani zagotoviti takšno ravnanje z izdelki in odpadki, ki nastanejo po uporabi teh izdelkov, da se spodbujajo ponovna uporaba ter preprečevanje odpadkov in njihova predelava." Skratka, tako finančno kot organizacijsko so zavezani poskrbeti za svoje izdelke in embalažo tudi potem, ko ti postanejo odpadki. Osnutek na strani 63 navaja, da "V časovnem poteku stroškov ravnanja s komunalnimi odpadki je upoštevano, da k pokrivanju stroškov izvajalcev zbiranja komunalnih odpadkov prispevajo sistemi ravnanja z odpadki na podlagi razširjene odgovornosti proizvajalcev, in sicer za zbiranje odpadne embalaže 10 EUR/t in za odpadno električno in elektronsko opremo 15 EUR/t." Domnevamo, da gre pri tem za pozitiven premik pri teh dveh sistemih, saj do sedaj te sheme niso nič prispevale k ločenemu zbiranju teh odpadkovnih tokov, čeprav bi to po načelu razširjene odgovornosti morale. To lahko pozitivno vpliva na uvajanje bolj stimulativnega sistema "plačaj, kolikor odvržeš" (PAYT) za gospodinjstva.

Z evropskimi direktivami predpisani odpadkovni tokovi, za katere velja razširjena odgovornost proizvajalca, so embalaža, električna in elektronska oprema ter baterije in akumulatorji. Zanje veljajo tudi predpisani cilji glede predelave in recikliranja. V Sloveniji se poleg teh odpadkovnih tokov načelo deloma uporablja še za nagrobne sveče, izrabljene gume, odpadna zdravila in odpadna fitofarmaceutvska sredstva. Vendar pa za te odpadkovne tokove niso predpisani cilji. Predlagamo, da se v Programu ravnanja z odpadki tudi zanje jasno določijo cilji in roki, ter način spremljanja njihovega doseganja. Na strani 68 je predstavljeno ravnanje z odpadki, za katere velja razširjena odgovornost, vendar spet samo za tiste, ki so nastali na osnovi evropskih direktiv. Osnutek naj vključi še podobno predstavitev za ostale (ki temeljijo na nacionalni zakonodaji).

Predlagamo tudi, da se pri pripravi spremembe definicije razširjene odgovornosti proizvajalca upošteva predlog Evropske komisije v svežnju o krožnem gospodarstvu.

(14) Osnutek na več mestih omenja predelavo **bio odpadkov** v bioplinarnah in kompostarnah, pri čemer pa ne zajame vseh virov teh odpadkov na pregleden način, da bi lahko ugotovili koliko tovrstnih odpadkov je že usmerjenih v te naprave, oziroma koliko bi jih lahko usmerili v uporabo v kmetijstvu. Ob tem je seveda zelo pomembno dobro **ločeno zbiranje na izvoru**, saj kvaliteta vhodnega materiala v največji meri vpliva na kvaliteto končnega produkta. Kvaliteten končni produkt pa zagotavlja kroženje naravnih hranil kot sta dušik in fosfor.

Pri obeh vrstah naprav so se v preteklosti pojavljali problemi s **smradom**, kar trenutno ni zakonodajno urejeno. Obstajajo smernice, ki pa se pogosto ne upoštevajo. Zato predlagamo, da Program ravnanja z odpadki vsebuje tudi **prenos smernic v zakonodajo**.

Del bio odpadkov predstavlja zavržena hrana, bodisi iz gospodinjstev, trgovin, storitvenih dejavnosti, predelave in pridelave. Tem odpadkom Program preprečevanja posveča precej pozornosti, manjka pa predstavitev hierarhije ravnanja z zavrženo hrano, saj je ta drugačna od klasične hierarhije ravnanja z odpadki. Manjka tudi ocena možnosti in ukrepi usmerjanja zavržene hrane **v krmo za živali**.

(15) Osnutek ugotavlja, da bo v prihodnjih letih potrebno nadgraditi kapacitete za kompostiranje. Kompostarne zdaj ne sodijo v obvezno infrastrukturo na lokalni, niti na nacionalni ravni. Osnutek se zanaša na zasebne pobude, ki pa so vprašljive zaradi trenutne omejenosti in nerazvitosti trga ter glede na cene produktov. Ob enem pa prednostno

predlaga lokacije v okviru centrov za ravnanje z odpadki. V osnutku predlagane rešitve tako ne dajejo občutka, da bi se kompostarne v prihodnje lahko uspešno razvile. Če bi bile zanimive za zasebni kapital, bi se to že zgodilo. Zato predlagamo ukrep spremembe zakonodaje tako, da **kompostarne postanejo obvezni del infrastrukture** za ravnanje z odpadki na lokalni ravni, ki se lahko rešujejo tudi z medobčinskimi dogovori (tako kot npr. zbirni centri).

Na strani 52 Osnutek pravi naslednje: "Ta program predvideva do leta 2020 povečanje **hišnega kompostiranja** bioloških odpadkov na okoli 5.813 t/leto.", kar pa je praktično edini stavek o tej temi. Potrebno bi bilo dodati vsaj kaj o tem kako se bo to zgodilo in kdo je za to odgovoren. Pred tem na strani 40 ugotavlja, da: "Iz rezultatov sortirnih analiz posameznih izvajalcev javnih služb zbiranja komunalnih odpadkov izhaja, da se po statističnih regijah precej razlikuje sestava komunalnih odpadkov, predvsem v deležu bioloških odpadkov, zaradi večje možnosti hišnega kompostiranja na območju statističnih regij z večjim deležem ruralnih območij." V tujini se vedno bolj uveljavlja **skupnostno kompostiranje** v urbanih predelih in predlagamo, da se to razišče in vključi v program.

(16) Osnutek osveščanje in informiranje navaja kot pomemben del ravnanja, preprečevanja odpadkov ter preprečevanja smetenja in nezakonitega odmetavanja odpadkov. V skladu z zakonodajo so za osveščanje in informiranje zavezana tako komunalna podjetja, kot tudi sheme, ki delujejo po načelu razširjene odgovornosti proizvajalca. Sredstva so tako razpršena in kampanje se omejujejo na lokalni nivo, čeprav so lahko kampanje na nacionalni ravni dosti bolj učinkovite tako glede doseganja ciljne publike kot glede stroškovne učinkovitosti. Predlagamo, da se **kot pomembnega partnerja** pri osveščanju in informiranju **prepozna okoljske nevladne organizacije in druge neprofitne družbene akterje, ki delujejo na tem področju ter oblikuje sklad**, v katerega prispevajo del sredstev tudi vsi akterji, ki so zavezani izvajati akcije osveščanja in informiranja. Sredstva iz tega sklada se potem letno delijo projektom NVO za osveščanje in informiranje na področjih ravnanja, preprečevanja odpadkov ter na področju smetenja in nezakonitega odmetavanja. Nenazadnje smo Ekologi brez meja na področju osveščanja izvedli dva največja in s tem zelo odmevna prostovoljska dogodka (Očistimo Slovenijo) ter številne druge kampanje in projekte, s katerimi smo ne le osveščali in informirali (plastične vrečke, Zero Waste, tekstil, pralne plenice, zavržena hrana, krožno gospodarstvo), pač pa orali ledino pri odpiranju včasih tudi problematičnih tem. Ekologi brez meja pri tem nismo edini, tudi številne druge NVO redno izvajajo uspešne akcije osveščanja in informiranja o ravnanju z odpadki in spremembami potrošniških vzorcev.

(17) Za oceno potrebnih sprememb sistema ravnanja z odpadki v prihodnjem obdobju do leta 2020, Osutek uporabi naslednje temeljne kazalnike:

- odvisnost količin nastalih odpadkov (predvsem komunalnih) od bruto družbenega proizvoda

oziroma od kupne moči prebivalstva,

- ocene o gospodarski rasti v Sloveniji v obdobju 2012-2020 in

- ocene o rasti prebivalstva v Sloveniji v obdobju 2012-2020.

Predlagamo tudi, da se glede uspešnosti ravnanja z odpadki v bodoče spremlja dodatni **kazalnik**: količina vseh nastalih odpadkov v kg / prebivalca (brez povezave na BDP).

Za komunalne odpadke pa **kazalnike**:

- količina nastalih odpadkov na prebivalca v kg,
- delež ponovne uporabe,

- delež recikliranja (skupaj s kompostiranjem),
- količina mešanih ostankov.

Ti kazalniki namreč kažejo uspešnost preusmerjanja odpadkov po hierarhiji navzgor, kar ima lahko velik vpliv na potrebno infrastrukturo in organizacijo sistema.

(18) Na strani 12 je nerodno ali pa napačno zapisan del besedila:

- odstopanje od hierarhije je upravičeno ob upoštevanju celotnega življenjskega kroga snovi in

materialov ter zmanjšanja obremenitve okolja. **Drugi postopki predelave imajo prednost pred pripravo za ponovno uporabo in recikliranjem**, odstranjevanje odpadkov pa ima prednost pred njihovo predelavo, če se s tem v najširšem smislu dosežejo boljši rezultati z vidika varstva okolja,

~~(19) Stran 14: Osnutek navaja naslednje: "Letna količina nastalih odpadkov je dosegla svoje največje vrednosti v obdobju 2004-2008, v letu 2013 pa se je glede na to obdobje zmanjšala za okoli 30 odstotkov in je znašala okoli 4,633 milijona t."~~

~~To je ogromno zmanjšanje, ki ga dokument mora pojasniti.~~

(20) Stran 21, slika 5: "Letna količina v letu 2014 nastalih in v predelavo oddanih odpadkov glede na vrsto odpadkov" pri nekaterih kaže količine oddano v predelavo večje od nastalih količin. Besedilo bi moralo pojasniti zakaj je temu tako.

(21) Na strani 22 v točki 2.3. Osnutek pravi, da se ocene letno spremljajo in popravljajo ter našteje razloge. To ocenjujemo kot zelo pozitivno.

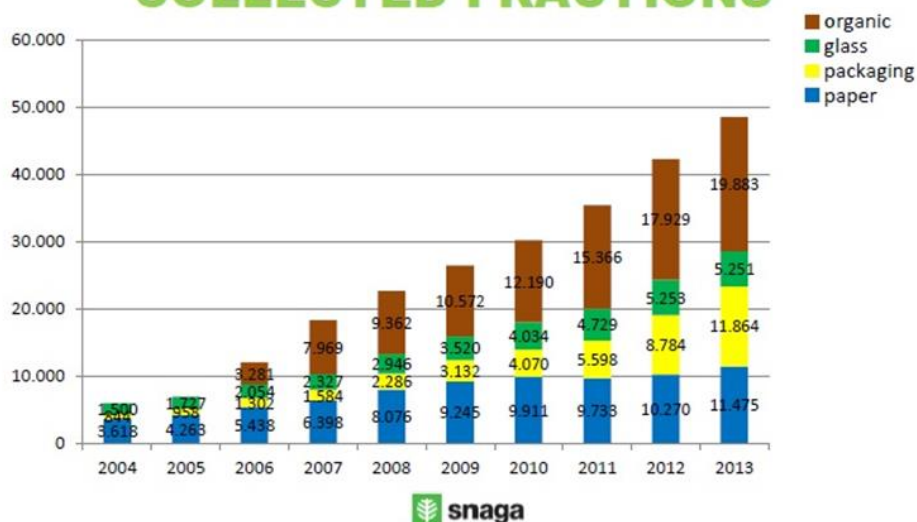
(22) Grafi na straneh 23 - 24 se nanašajo na komunalne odpadke, ki predstavljajo nekaj manj kot 19 % vseh odpadkov. Grafi so samo za ločeno zbrane frakcije in mešane ostanke. Dodati je potrebno še grafe glede na način predelave ločeno zbranih odpadkov, ker to pojasni, kaj se potem zgodi z njimi (glede na hierarhijo), to pa pomembno vpliva na infrastrukturo in organizacijo sistemov. Predlagamo tudi, da se dodajo podobni grafi še za druge odpadkovne tokove.

(23) Tabela 5 na strani 31 vsebuje samo seznam skupinskih sistemov OE, ne pa tudi 10 individualnih. Predlagamo, da se tabela ustrezno dopolni.

(23.1) Na strani 48, Tabela 17 napaka pri opisu vrstice: 200126 Olja in maščobe, ki niso navedeni pod 20 01 26 (najbrž, ki niso navedeni pod 20 01 25)?

(24) Na strani 48 so predstavljeni grafi, ki kažejo predvideno letno prostornino komunalnih odpadkov, ki jih povzročitelji prepuščajo zbiralcem v sistemu »od vrat do vrat« za obdobje 2015-2030 in sicer po obeh scenarijih. V obeh scenarijih je vidno, da je načrtovana rast ločenega zbiranja predvsem pri plastiki. Podatki, ki jih imamo za Ljubljano na primer kažejo izjemno rast ločenega zbiranja bio odpadkov:

QUANTITIES OF SEPARATELY COLLECTED FRACTIONS

Upoštevanje nadaljnega naraščanja ločenega zbiranja bio odpadkov je pomembno tudi zato, ker na nekaterih območjih ločenega zbiranja sploh nimajo in ob enem ne nadzorujejo kolikšen je delež teh odpadkov v mešanih ostankih. Zato predlagamo, da se naredijo nove, bolj natančno premišljene projekcije gibanja količin ločeno zbranih frakcij, saj to pomembno vpliva na infrastrukturo in organizacijo sistema.

~~(25) Na strani 49 Osnutka piše naslednje: "Zaradi zahteve Direktive 2008/98/ES, da mora biti vzpostavljeno ločeno zbiranje vsaj za papir, kovine, plastiko in steklo, je s tem programom predvideno, da bo v obravnavanem obdobju dokončno zagotovljeno:~~

- ~~- zbiranje mešanih komunalnih odpadkov in bioloških odpadkov ter 85 odstotkov odpadne plastične in kovinske embalaže ter odpadne embalaže iz sestavljenih materialov (iz gospodinjstev) »od vrat do vrat«,~~
- ~~- zbiranje do 90 odstotkov odpadnega papirja in kartona, vključno z vso odpadno primarno in sekundarno embalažo iz papirja in kartona, 20 odstotkov odpadnih kovin ter okoli 97 odstotkov odpadne steklene embalaže v zbiralnicah, in~~
- ~~- zbiranje vseh ločenih frakcij komunalnih odpadkov, vključno z odpadno embalažo, odpadki z vrtov in kosovnimi odpadki v zbirnih centrih."~~

Odstavek je napisan nerazumljivo, saj ne vemo, ali odstotki v prvi in drugi alineji govorijo o pokritosti prebivalstva ali odstotku ločenega zbiranja odpadkovnih tokov ... Cilji so pomembni in jih je potrebno napisati bolj razumljivo.

(26) V poglavju 3.1.3.3. Spodbujanje hišnega kompostiranja in ponovne uporabe govori o omrežju socialnega podjetništva. Vemo pa, da **ponovno uporabo OEEO** pri nas trenutno **ovira** tudi zakonodaja, predvsem pa strah proizvajalcev (garancije, odgovornost, javna podoba). Ta problem so rešili že v Avstriji in Španiji. Ne gre sicer za enostaven postopek, a bi bilo vredno razmisliti o prenosu ali podobnemu mehanizmu. Uredba o OEEO je s prenosom cilja z ravni EU zgolj odprla to poglavje.

(27) Na strani 61 Osnutek predlaga: "Gledano po statističnih regijah pa bi bilo na primer zaradi manjših transportnih stroškov ter večje zanesljivosti ravnanja s komunalnimi odpadki primerno po letu 2016 na območjih nekaterih statističnih regij zagotoviti dodatne zmogljivosti odlaganja (predvsem s širitvijo obstoječih odlagališč), stanje za obdobje 2015-2030 je prikazano v spodnji tabeli."

Transportni stroški niso zadostni razlog za dodatne kapacitete odlagališč v trenutku, ko Osnutek ugotavlja, da imamo teh kapacitet dovolj. Poleg tega oba programa načrtujeta ukrepe za preprečevanje odpadkov ter večje deleže ponovne uporabe in recikliranja - s tem pa seveda manj odloženih odpadkov. Gradnja / urejanje dodatnih zmogljivosti ter vzdrževanje odlagališčnega prostora med in po zaključenem obratovanju je neprimerno večji strošek od transporta. Zato predlagamo, da se iz Programa umakne načrtovanje dodatnih odlagališčnih zmogljivosti, še zlasti v luči programa preprečevanja odpadkov.

~~(28) Na strani 64 se besedilo sklicuje na napačno številko slike (32 namesto 35).~~

~~(29) Na strani 67: "Najmanjša potrebna zmogljivost naprav za recikliranje ločeno zbranih bioloških odpadkov v letu 2020 je po statističnih regijah prikazana na sliki 25." Napačna številka slike, ustrezne slike sploh ni.~~

(30) Stran 71: glede na vprašljivost 15 tonskega pragu za male proizvajalce odpadne embalaže, bi koristil podatek, koliko jih poroča količine 14 -15 t na leto. Je na pragu viden padec? Je skupna vsota dovolj majhna, da upravičuje prag? Ta prag je lahko eden od vzrokov za probleme med shemami in komunalnimi službami in nenazadnje za točnost podatkov. **Recikliranje in predelava se torej računa od registrirane embalaže (nad mejo 15 t) in ne od dejansko dane količine embalaže na trg?**

(31) Na strani 75 so pri sliki 34 navedene kode OEEO, kar je zaradi razumljivosti potrebno spremeniti v opise.

~~(32) Na strani 76 je pri OEEO potrebno dodati tudi cilje za obdobje do 2020 (4 kg je cilj do leta 2015).~~

(33) Na straneh 85 in 87 Osnutek ugotavlja, da je **najboljše ravnanje z BČN poraba v kmetijstvu**. Ob enem pa predvideva 70 % BČN za sežig, grafi od leta 2020 dalje ne kažejo povečanja usmerjanja BČN v kompostiranje ali bioplinarne. Osnutek niti ne predvideva nobenih ukrepov na viru za manj onesnažena blata. Predlagamo, da se program v tem delu popravi z ukrepi, cilji, roki in odgovornimi akterji za večjo čistost BČN in za preusmerjanje v snovno izrabo. BČN so namreč lahko pomemben vir naravnih hranil kot sta dušik in fosfor.

(34) Pri predstavitvi ostalih tokov odpadkov od strani 88 dalje le pri redkih zasledimo podatke o predelanih, recikliranih, termično obdelanih in odstranjenih odpadkih. Te podatke bi moral program zajeti za vse pomembne odpadkovne tokove.

(35) Na strani 107 je nerazumljivo zapisano naslednje besedilo "**zahteve papirne in celulozne industrije za ponovno uporabo odpadnega lesa so višje od potreb lesno predelovalne industrije, ker se pri proizvodnji papirja in celuloze lahko uporabljajo samo določene vrste odpadnega lesa**".

(36) Pri odpadkih iz zdravstva je predstavljeno samo stanje, nikjer pa niso predlagani ukrepi za učinkovitejše ločeno zbiranje na izvoru in s tem možnosti usmerjanja večjih količin v snovno izrabo. Na področju ravnanja z odpadki v zdravstvu je - kot dokazujejo praktični primeri dobrih praks - precej manevrskega prostora za izboljšavo sistema in s tem povezanih nižjih stroškov.

(37) Drugi graf na strani 111 (slika 52) je nejasen: ali je oddano zbirateljem + oddano v obdelavo = skupaj zbrano?

(38) Osnutek na strani 112 ugotavlja, da "*Organska faza odpadnih olj se lahko pripravi za ponovno uporabo, vendar se v večini primerov sežiga z namenom pridobivanja energije.*" Ne pojasni zakaj je temu tako (ali je stroškovno ugodneje, ali preprosto nimamo kapacitet). Če si program prizadeva za večjo ponovno uporabo bi bilo torej logično, da bi to spodbujali, če je smiselno.

(39) Na strani 125 je omenjeno, da gre pri uvozu nevarnih odpadkov za predelavo pri enem predelovalcu, ne pojasni pa kdo to je.

~~(40) Podatki o obdelavi nevarnih odpadkov so le do leta 2010. Jih kasneje nimamo več?~~

~~(41) Osnutek na strani 123 navaja, da "*Naprave za predhodno obdelavo in obdelavo odpadnih kovin so prostorsko enakomerno razporejene po ozemlju Slovenije, kar je razvidno iz spodnje slike.*" Slika manjka.~~

(42) Na strani 126 je potrebno dodati primerjavo obstoječih kapacitet kompostarn s potrebami.

(43) Na strani 127 Osnutek navaja, da imamo 11 bioplinarn, ni pa podatkov o tem, koliko digestata se predela v kompost in koliko ga gre v sežig.

(44) Na strani 127 Osnutek pravi, da "*V Sloveniji trenutno obratuje več naprav za razvrščanje komunalnih odpadkov pred nadaljnjo predelavo, z zmogljivostjo sortiranja najmanj 200.000 t odpadkov.*" Ne navede pa podatka o tem, koliko je teh naprav in kako so razporejene po Sloveniji. Ugotavlja zgolj, da jih bo treba imeti več, ne poda pa ocene koliko kapacitet je sploh potrebnih.

(45) Pri poglavju o podatkih in informacijskem sistemu je treba zagotoviti ločevanje podatkov glede na: ponovno uporabo, recikliranje in predelavo.

(46) Tabela 68 o pošiljanju odpadkov na strani 152 ima podatke le do leta 2009. Jih kasneje nimamo več?

(47) V poglavju o nadzoru je nujno potrebno dodati oceno o učinkovitosti delovanja nadzora, o tem ali imamo dovolj inšpektorjev, koliko jih sploh je in kakšna pooblastila imajo, kako so organizirani, koliko je bilo ugotovljenih prekrškov, koliko je bilo izrečenih glob.

(48) **Baselska konvencija: Slovenija je edina podpisnica, ki od 2004 naprej ni ratificirala aneksov k sporazumu, zato predlagamo, da se v program vključi namera o podpisu.**

(49) Osnutek na strani 197 omeni Register divjih odlagališč, ki ga vodimo v Društvu Ekologi brez meja in podaja naslednjo oceno: "Splošna ugotovitev je bila, da so podatki o divjih odlagališčih iz Registra nenatančni, predvsem glede količin in vrste odloženih odpadkov." Takšna ocena je sicer pravilna (z izjemo nekaterih občin), vendar je posledica nezainteresiranega odnosa MOP in inšpektorata do tega registra. Za vzdrževanje društvo ni nikoli imelo sredstev in je potekalo z občasno pomočjo prostovoljcev. Če bi bilo vzdrževanje finančno in strateško podprto, bi bila slika seveda drugačna. Torej problem ni v registru, pač pa v financiranju njegovega vzdrževanja, ki bo ostal "problem" tudi v prihodnje pri kateremkoli vzdrževalcu.

Nadalje, navedba da se *očiščene lokacije ne odstranijo* je nesmiselna, saj ima register že od leta 2010 ločeno polje, v katerem se vodi ta podatek. Lokacije ne odstranjujemo, da se lahko monitoring nadaljuje, saj se včasih zgodi, da se na istih lokacijah spet pojavijo odpadki in gre za oživitev odlagališča, ne pa za nastanek novega, brez kakršnekoli zgodovine. Z drugimi besedami, očiščena divja odlagališča so lokacije z večjim tveganjem za ponovno nelegalno odlaganje.

(50) V sveženj za gospodinjstva je potrebno dodati možnost oblikovanja mrež za popravila OEEO in informiranje o lokacijah servisov.

(51) Pri ponovni uporabi na strani 215 je potrebno raziskati tudi možnosti ponovne uporabe stavbnega pohištva in gradbenega materiala ter vključiti mreže servisov OEEO. Program bi moral vključevati tudi konkretne predloge ukrepov in instrumentov, s katerimi bi podprli pobude na področju ponovne uporabe.

(52) Ukrepi v zadnji tabeli so samo za področje ravnanja z odpadki, manjkajo pa za področje preprečevanja odpadkov. Poleg tega so ukrepi v tabeli večinoma zakonodajni.

(52.1) Ukrepi v zadnji tabeli so zelo nejasni. Še posebej zato, ker besedili programov pred tem posameznih ukrepov pogosto ne pojasnita podrobneje v ustreznih poglavjih. Ukrepi niso jasno povezani s stanjem, cilji obeh programov, potrebnimi koraki do teh ciljev ter načinom spremljanja njihovega doseganja.

Pripravila: Jaka Kranjc in Erika Oblak, Društvo Ekologi brez meja

Za delovno skupino Učinkovita raba virov in odpadki, mreža Plan B za Slovenijo:

- Center za trajnostni razvoj podeželja Kranj,
- Društvo za trajnostni razvoj Duh časa,
- Društvo Ekologi brez meja,
- Društvo za energetske ekonomiko in ekologijo Slovenski E-forum,
- Društvo Gibanje za trajnostni razvoj,
- Društvo Temno nebo Slovenija,
- Greenpeace v Sloveniji,

- *Inštitut za trajnostni razvoj,*
- *Kulturno ekološko društvo Smetumet,*
- *Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj*